

K Z O M U N I K A T
B A D A Ń

Warszawa, wrzesień 2011

www.cbos.pl ● sekretariat@cbos.pl

BS/109/2011

**WIEDZA I OPINIE POLAKÓW
O PRAWIE WYBORCZYM
I MECHANIZMACH KAMPANII**

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
13 stycznia 2011 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Żurawia 4a, 00-503 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

W styczniu 2011 roku po wielomiesięcznych pracach uchwalony został kodeks wyborczy. Oprócz uporządkowania obowiązujących dotychczas przepisów wyborczych wprowadził on również wiele nowych, ważnych mechanizmów i konstrukcji. Część zmian powodowała duże kontrowersje i generowała poważne polityczne emocje. Dopiero lipcowy wyrok Trybunału Konstytucyjnego rozstrzygnął większość zastrzeżeń i ostatecznie ustalił zasady, na jakich zostaną przeprowadzone najbliższe wybory parlamentarne.

Instytut Spraw Publicznych i Centrum Badania Opinii Społecznej we wspólnym badaniu¹ postanowiły zbadać wiedzę i opinie Polaków na temat ważnych kwestii związanych z październikowymi wyborami. Jak dalece nowe rozwiązania, które budziły wśród polityków spore emocje, są w ogóle znane wyborcom? Czy ankietowani wiedzą, które z nich będą obowiązywać już w nadchodzących wyborach? Jak je oceniają?

W badaniu skupiono się na takich kwestiach, jak: udział procentowy płci na listach wyborczych, jednomandatowe okręgi wyborcze w wyborach do Senatu, procedury głosowania korespondencyjnego oraz przez pełnomocnika, billboardy i spoty telewizyjne na tle innych źródeł informacji o kandydatach. Dodatkowo zbadane zostały tendencje do głosowania na „jedyńki” na listach wyborczych.

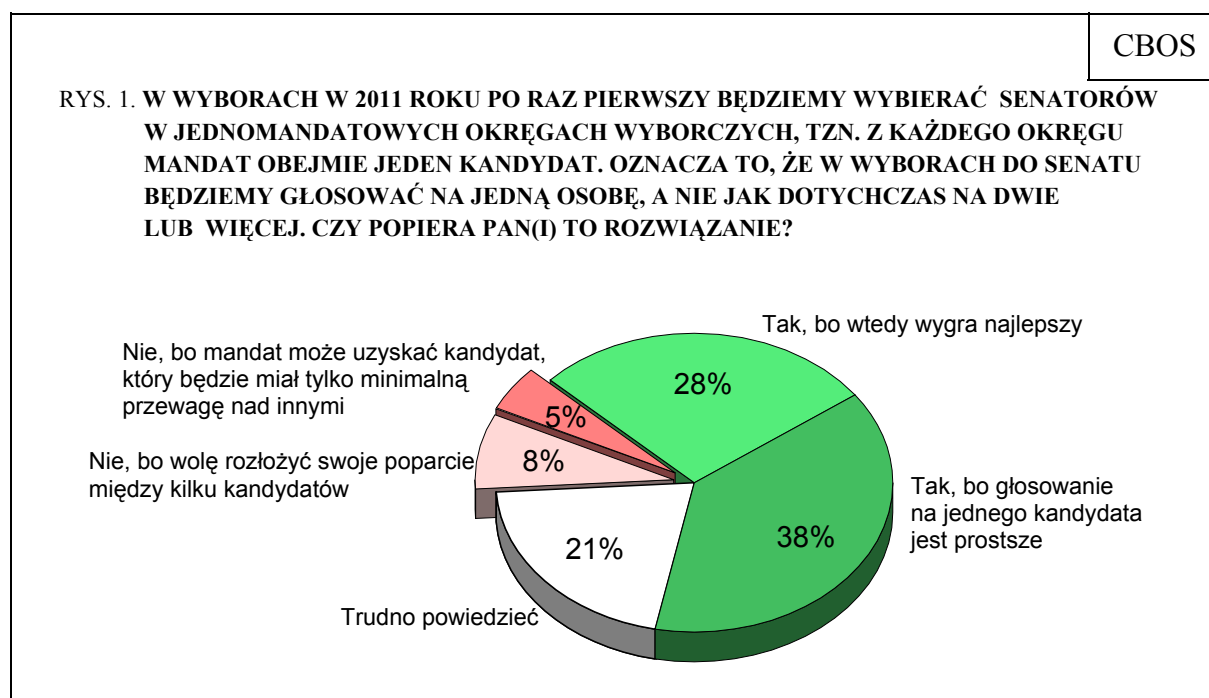
JEDNOMANDATOWE OKRĘGI WYBORCZE W WYBORACH DO SENATU RP

Kodeks wyborczy wprowadził nowy sposób wybierania senatorów w jednomandatowych okręgach wyborczych. Oznacza to, że w każdym okręgu mandat uzyska tylko jedna osoba, a każdy wyborca będzie głosował na jednego kandydata. Dotychczas z okręgów wybierano od dwóch do czterech senatorów i tyluż kandydatów wskazywał wyborca.

¹ Badanie zostało przeprowadzone przez Centrum Badania Opinii Społecznej w dniach 8 – 14 września 2011 roku na reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski (N = 1077) jako część wspólnego projektu CBOS i Instytutu Spraw Publicznych.

System jednomandatowych okręgów wyborczych w wyborach do Senatu pozytywnie ocenia większość ankietowanych (66%), spośród których 38% ceni sobie prostotę tego rozwiązania, a 28% wskazuje, że ważne jest, by wygrał najlepszy.

Badani negatywnie oceniający nowe rozwiązanie pozostają w mniejszości (13%), przy czym 5% wskazuje, że w tym systemie mandat może uzyskać kandydat z niewielką przewagą głosów nad pozostałymi, a 8% preferuje występującą w wielomandatowych okręgach wyborczych możliwość rozłożenia poparcia między kilku kandydatów. O nowym rozwiązaniu nie ma wyrobionej opinii co piąty ankietowany (21%).

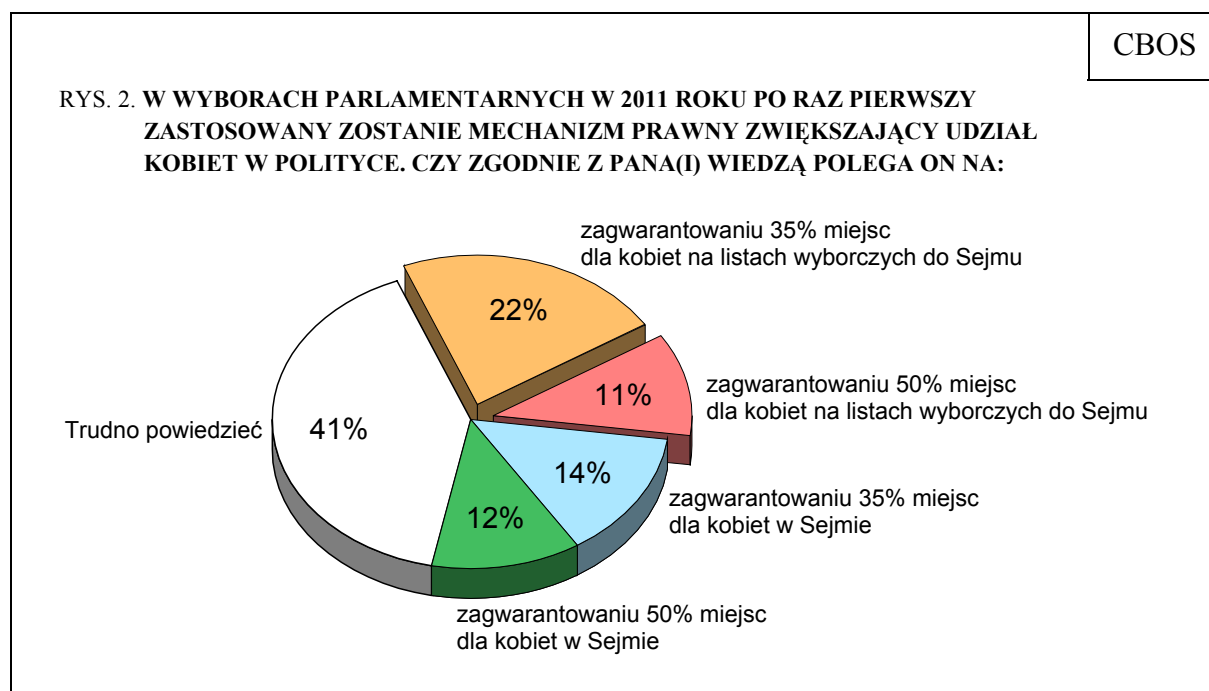
Zdecydowanymi zwolennikami jednomandatowych okręgów wyborczych są mężczyźni (73%). Bardziej powściągliwe wobec nowej procedury są kobiety – 60% z nich pozytywnie ocenia system jednomandatowych okręgów, jedynie co czwarta nie ma zdania na ten temat (zob. tabele aneksowe).

UDZIAŁ PROCENTOWY PŁCI NA LISTACH WYBORCZYCH DO SEJMU

Nowy kodeks wyborczy gwarantuje 35-procentowy udział kobiet na listach wyborczych do Sejmu. Choć systemy kwotowe obowiązują także w innych państwach (ustawowo przyjęto je w Belgii, Francji, Hiszpanii, Portugalii i Słowenii, a w wielu krajach partie dobrowolnie wprowadzają kwoty na listach wyborczych), w Polsce jest to rozwiązanie

nowe. Stąd też zapewne, mimo że kwestia ta od dłuższego czasu była przedmiotem dyskusji, większość wyborców nie orientuje się, jaki mechanizm prawny przyjęto w naszym kraju, aby zwiększyć udział kobiet w polityce.

Jedynie niewiele więcej niż co piąty badany (22%) wie, że w Polsce kobiety mają zagwarantowane 35% miejsc na listach wyborczych. Pozostali przyznają, że nie mają żadnej wiedzy w tym zakresie bądź błędnie przypuszczają, że obecne prawo z góry zapewnia kobietom określoną liczbę miejsc w Sejmie.

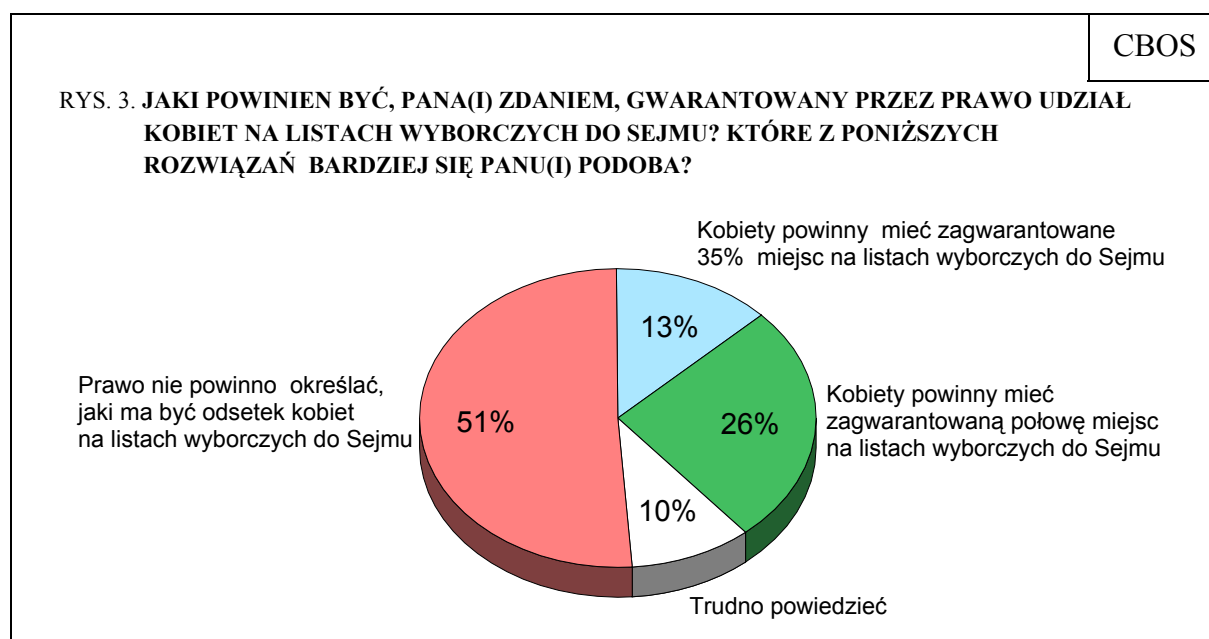

Skalę niedoinformowania w tej kwestii pokazuje fakt, że nawet respondenci deklarujący duże zainteresowanie polityką nie wiedzą, jakie rozwiązanie przyjęto w polskim prawie wyborczym, aby zwiększyć reprezentację kobiet w polityce. Jedynie 38% tych, którzy z uwagą starają się śledzić to, co się dzieje w polityce, wie, jakie są obecne regulacje prawne.

W grupach społeczno-demograficznych wiedzę o przyjętych rozwiązaniach mają najczęściej mieszkańcy największych miast (35%), osoby najlepiej wykształcone i sytuowane (31% respondentów z wyższym wykształceniem i 36% badanych o miesięcznych dochodach *per capita* powyżej 1500 zł). Co ciekawe, choć niezaskakujące, lepszą orientację co do obecnego stanu prawnego mają mężczyźni (27%) niż kobiety (18%), które z reguły mniej interesują się polityką.

Generalnie Polakom podoba się postulat zwiększenia udziału kobiet w życiu publicznym. W badaniach CBOS z sierpnia 2010 roku² blisko połowa ankietowanych (47%) uznała, że więcej kobiet niż obecnie powinno pełnić odpowiedzialne funkcje w życiu politycznym kraju. Niemal połowa (49%) zgodziła się z opinią, że należy podjąć jakieś działania zmierzające do zwiększenia udziału kobiet w polityce (dalsze 30% zalicza się wprawdzie do zwolenników obecności kobiet w polityce, jednak wyraża sprzeciw wobec podejmowania szczególnych działań promujących kobiety).

Przyjęte w kodeksie wyborczym rozwiązanie zadowala stosunkowo niewielką część społeczeństwa, choć bez wątplenia można je uznać za rozstrzygnięcie kompromisowe, uwzględniające przeciwstawne racje i poglądy. Z jednej strony bowiem ponad połowa badanych (51%) jest zdania, że prawo w ogóle nie powinno określać, jaki ma być odsetek kobiet na listach wyborczych, z drugiej zaś zwolennicy prawnych gwarancji równości płci (łącznie 39%) dwukrotnie częściej opowiadają się za parytetem na listach wyborczych (26%) niż za udziałem kobiet ograniczonym do poziomu 35 procent (13%).

Zagwarantowanie kobietom określonego udziału na listach wyborczych (niezależnie od tego, czy będzie to 35 czy też 50 procent) częściej popierają kobiety (ogółem 41%) niż mężczyźni (36%), choć różnice wskazań nie są duże. Większe znaczenie niż płeć ma miejsce zamieszkania, status społeczno-ekonomiczny, a nawet wiek. Wbrew temu, co można by

² Zob. komunikat CBOS „Parytety prawną gwarancją większego udziału kobiet w polityce”, wrzesień 2010

sądzić, najwięcej przeciwników kwotowego określania udziału kobiet na listach wyborczych jest wśród mieszkańców dużych miast (60%), badanych z wyższym wykształceniem (66%), osób najlepiej sytuowanych – o miesięcznych dochodach *per capita* powyżej 1500 zł (62%). Najwięcej zwolenników tego rozwiązania jest natomiast wśród ludzi starszych – powyżej 65 roku życia (łącznie 52%), ankietowanych z wykształceniem podstawowym (47%), osób najgorzej sytuowanych (49%).

Wydaje się, że osoby o wyższym statusie społeczno-ekonomicznym są przeciwnie systemowi kwotowemu nie dlatego, że w ogóle sprzeciwiają się zwiększaniu obecności kobiet w polityce, ale po prostu nie dostrzegają potrzeby wspierania kobiet, wychodząc z założenia, że te poradzą sobie same, jeśli rzeczywiście będą chciały zaangażować się politycznie.

Co ciekawe, opinii w tej kwestii nie różnicują znacząco deklarowane poglądy polityczne (określane na skali lewica–prawica). Pewne różnice są jednak zauważalne w elektoratach partyjnych. Najbardziej przychylni kwotom (szczególnie parytetom) na listach wyborczych są zdeklarowani wyborcy SLD. Przeciwni tego typu rozwiązaniom są najczęściej sympatycy PiS i PO.

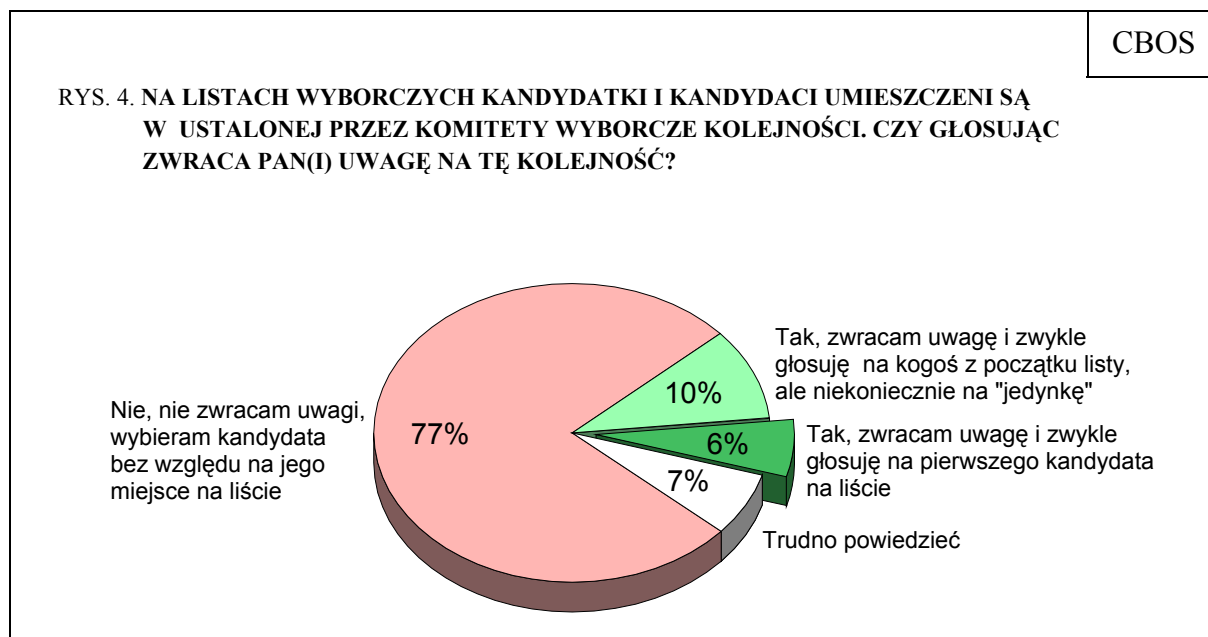
Tabela 1

Elektoraty partyjne	Jaki powinien być, Pana(i) zdaniem, gwarantowany przez prawo udział kobiet na listach wyborczych do Sejmu? Które z poniższych rozwiązań bardziej się Panu(i) podoba?			
	Kobiety powinny mieć zagwarantowaną połowę miejsc na listach wyborczych do Sejmu	Kobiety powinny mieć zagwarantowane 35% miejsc na listach wyborczych do Sejmu	Prawo nie powinno określać, jaki ma być odsetek kobiet na listach wyborczych do Sejmu	Trudno powiedzieć
	w procentach			
SLD	44	11	37	8
PSL	29	16	43	12
PO	23	17	55	5
PiS	21	22	53	4

GŁOSOWANIE NA KANDYDATA, A NIE NA NUMER NA LIŚCIE

Zdecydowana większość ankietowanych (77%) twierdzi, że oddając głos kieruje się przede wszystkim sylwetką kandydata, nie zwraca zaś uwagi na jego miejsce na liście komitetu wyborczego. Tylko 16% badanych uważa, że miejsce na liście ma znaczenie,

w tym 6% deklaruje, że głosuje zwykle na „jedynekę”, natomiast 10% – na kandydata z początku listy, choć niekoniecznie znajdujące się na pierwszym miejscu.

Co ciekawe, najmłodszy badani (w wieku 18-24 lata) najrzadziej deklarują, że miejsce kandydata na liście ma dla nich znaczenie (łącznie 9%).

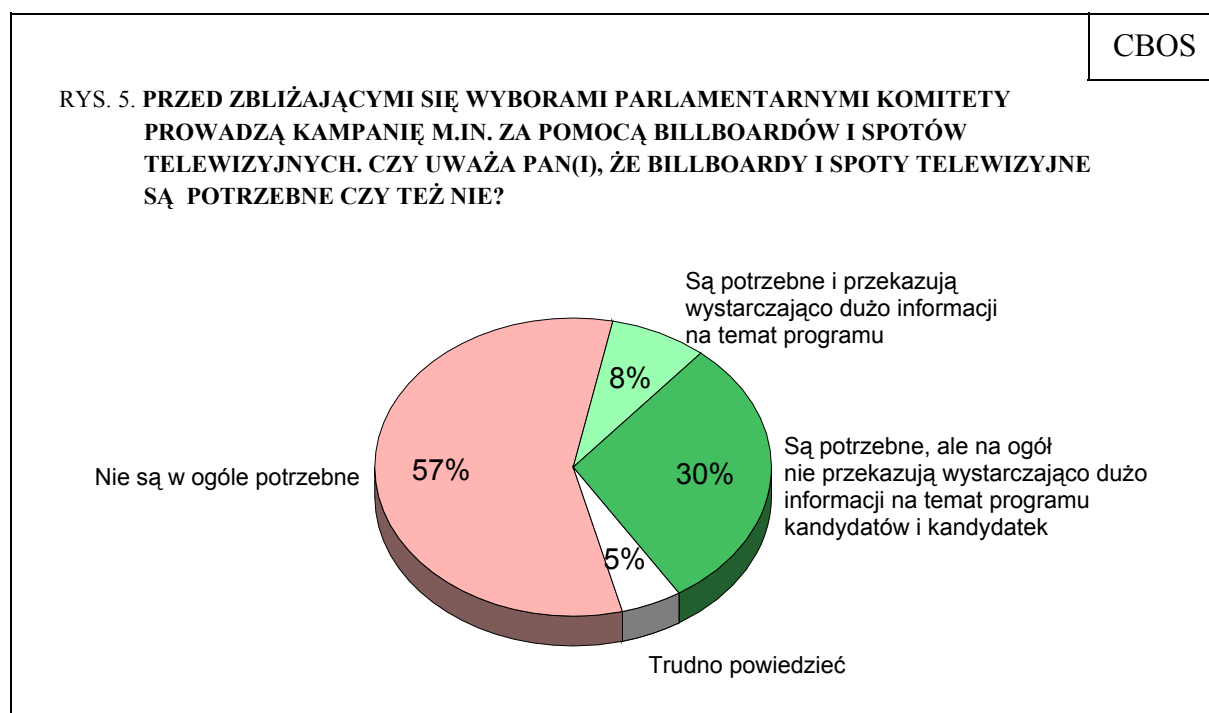
Takie rezultaty badań mogą jednak zastanawiać w zestawieniu z wynikami głosowania w poprzednich wyborach. Wskazują one bowiem, że głosy otrzymują zwykle kandydaci z pierwszych miejsc na listach wyborczych, a w szczególności liderzy tych list, którzy często nie bez powodu określani są mianem „lokomotyw wyborczych”. Zjawisko to jest krytykowane przez komentatorów, powstają nawet inicjatywy zachęcające wyborców do niegłosowania na kandydatów znajdujących się na pierwszych miejscach.

Czy więc władze ugrupowań konstruując listy wyborcze wykazują się doskonałą znajomością kompetencji kandydatów umieszczając najlepszych na początku listy, a wyborcy na podstawie własnej merytorycznej oceny są dokładnie tego samego zdania? Bardziej jednak prawdopodobne jest, że zadziałał mechanizm pewnej poprawności, która powoduje, że ankietowani wskazują sposób wyboru kandydatów, jaki ich zdaniem jest pożądanym. I na kilka tygodni przed głosowaniem chcieliby wybrać kandydata na podstawie wiedzy o nim, jednakże nie udaje im się to, choćby z braku czasu, a przy urnie zdają się albo na pierwsze znane nazwisko na liście, albo wręcz na sugestię popieranego ugrupowania.

SPOTY I BILLBOARDY NA TLE INNYCH ŹRÓDEŁ INFORMACJI O KANDYDATACH

Kodeks wyborczy i jego nowelizacja uchwalona w lutym 2011 roku zakazywały wykorzystywania w kampaniach wyborczych płatnych spotów telewizyjnych i billboardów. Jednak po lipcowym wyroku Trybunału Konstytucyjnego obie formy prowadzenia kampanii mogą być stosowane.

Większość badanych (57%) negatywnie ocenia prowadzenie kampanii wyborczej z wykorzystaniem billboardów i spotów telewizyjnych uznając je za niepotrzebne. Blisko co trzeci (30%) uważa, że spoty i billboardy są potrzebne, ale na ogół nie przekazują wystarczającej informacji na temat kandydatów. Nieliczni (8%) są zdania, że spoty i billboardy są w obecnym kształcie zadowalające.

Warto podkreślić wynikającą z badania prawidłowość, że im respondenci starsi, tym częściej przeciwni są prowadzeniu kampanii z wykorzystaniem spotów i billboardów. Stosunkowo dobrze oceniają je wyborcy najmłodszy (w wieku 18-24 lata) – 60% z nich uważa, że są potrzebne, ale przeważnie nie dostarczają potrzebnych informacji. Tylko 39% najmłodszych wyborców uznaje spoty i billboardy za zupełnie niepotrzebne.

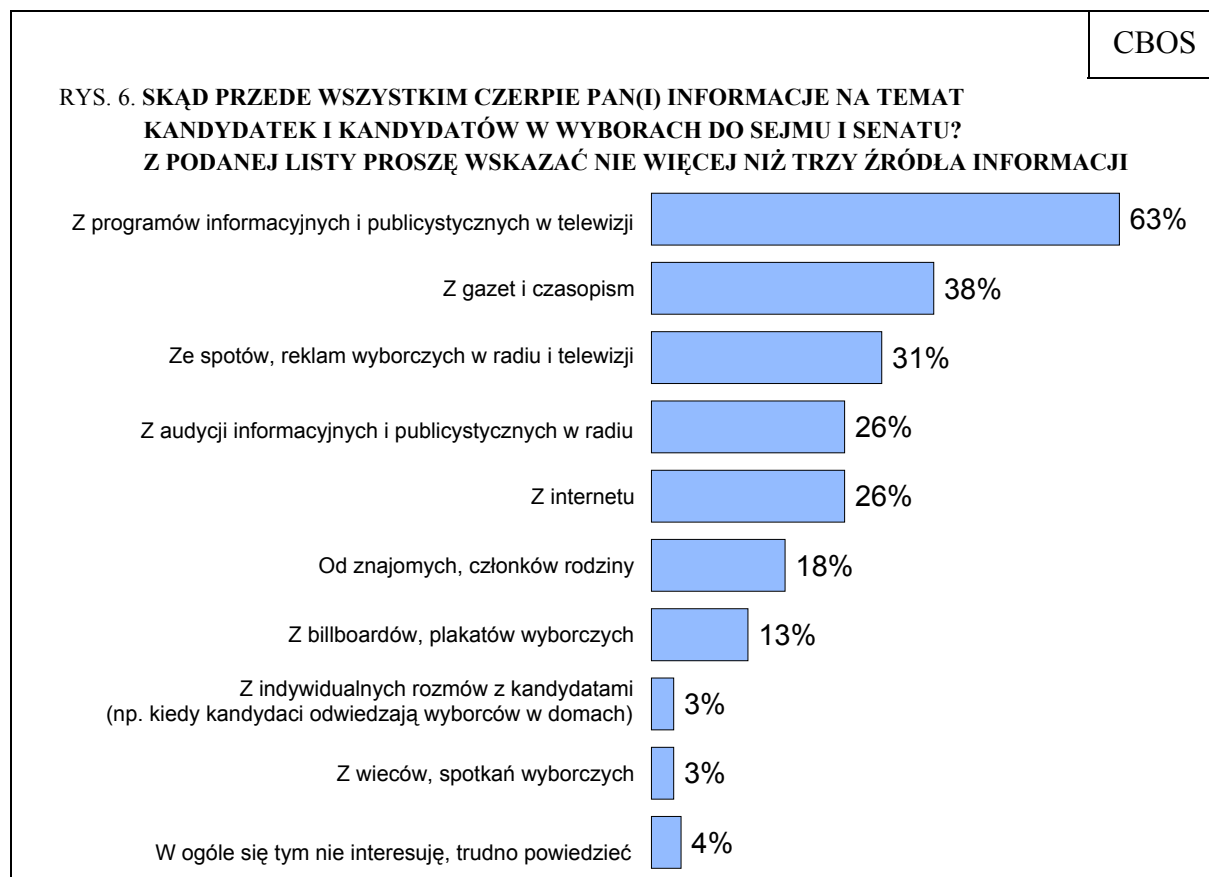
Mimo negatywnej oceny wartości informacyjnej materiałów przygotowywanych przez komitety wyborcze odgrywają one w czasie kampanii rolę bynajmniej nie marginalną.

Prawie co trzeci badany (31%) zalicza spoty i reklamy wyborcze w radiu i telewizji do swoich głównych źródeł wiedzy o wyborach. Co ósmy (13%) wskazuje w tym kontekście na billboardy i plakaty wyborcze.

Generalnie najczęstszym źródłem informacji o kandydatach w wyborach parlamentarnych jest telewizja. Na telewizyjne programy informacyjne i publicystyczne jako jedno z głównych źródeł wiedzy o wyborach wskazało prawie dwie trzecie badanych (63%). Drugim w kolejności kanałem informacji o wyborach jest prasa, którą wymieniło niemal dwie piąte ankietowanych (38%). Mniej popularnym źródłem wiedzy są audycje informacyjne i publicystyczne w radiu, które wskazała ponad jedna czwarta respondentów (26%). Tyle samo osób wymieniło w tym kontekście internet.

Do znaczących źródeł wiedzy o kandydatach startujących w wyborach można zaliczyć jeszcze informacje od znajomych i członków rodziny, wskazywane przez blisko co piątego respondenta (18%).

Tylko nieliczni korzystają z takich sposobów pozyskiwania informacji o kandydatach, jak wiece i spotkania wyborcze oraz indywidualne rozmowy z kandydatami (po 3% wskazań).

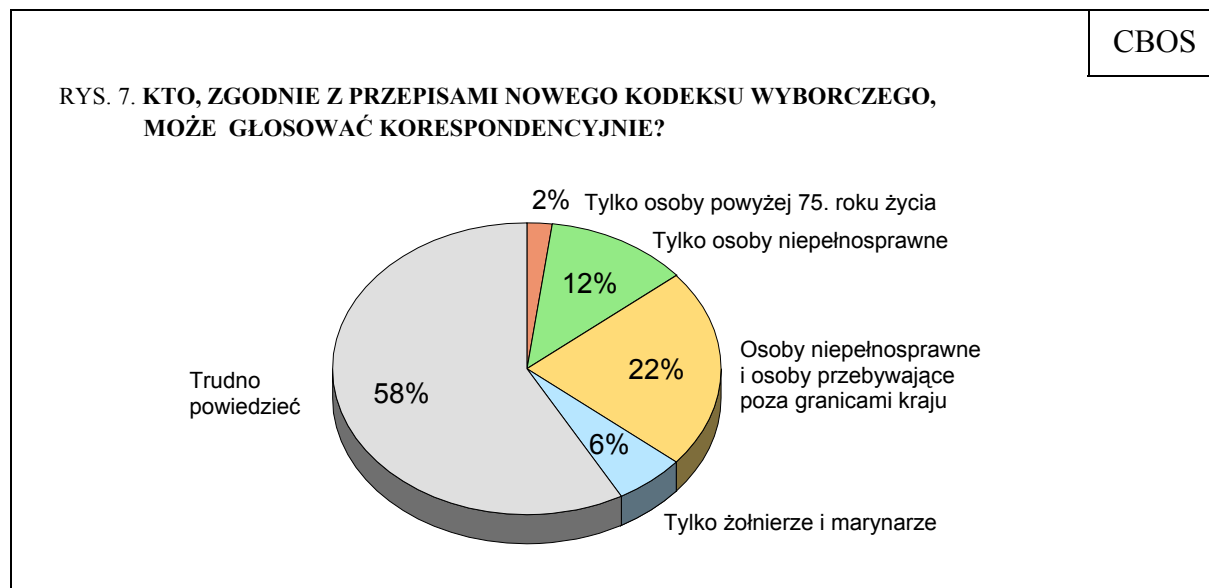

Korzystanie z internetu jest najbardziej zróżnicowane ze względu na cechy społeczno-demograficzne respondentów. Dla najmłodszych, mających od 18 do 24 lat, stanowi on najważniejsze źródło wiedzy o wyborach, zastępując w jakiejś mierze tradycyjne media – na internet wskazało aż 65% badanych z tej grupy. Wraz z wiekiem maleje znaczenie internetu w pozyskiwaniu informacji wyborczych – w najstarszej grupie (65 lat i więcej) wymieniło go zaledwie 3% ankietowanych.

Korzystanie z internetu silnie wiąże się także z wykształceniem. Wśród głównych źródeł informacji o wyborach wskazało go 51% badanych z wyższym wykształceniem i 11% mających wykształcenie podstawowe.

UŁATWIENIA W GŁOSOWANIU WCIAŻ NIEZNANE POLAKOM

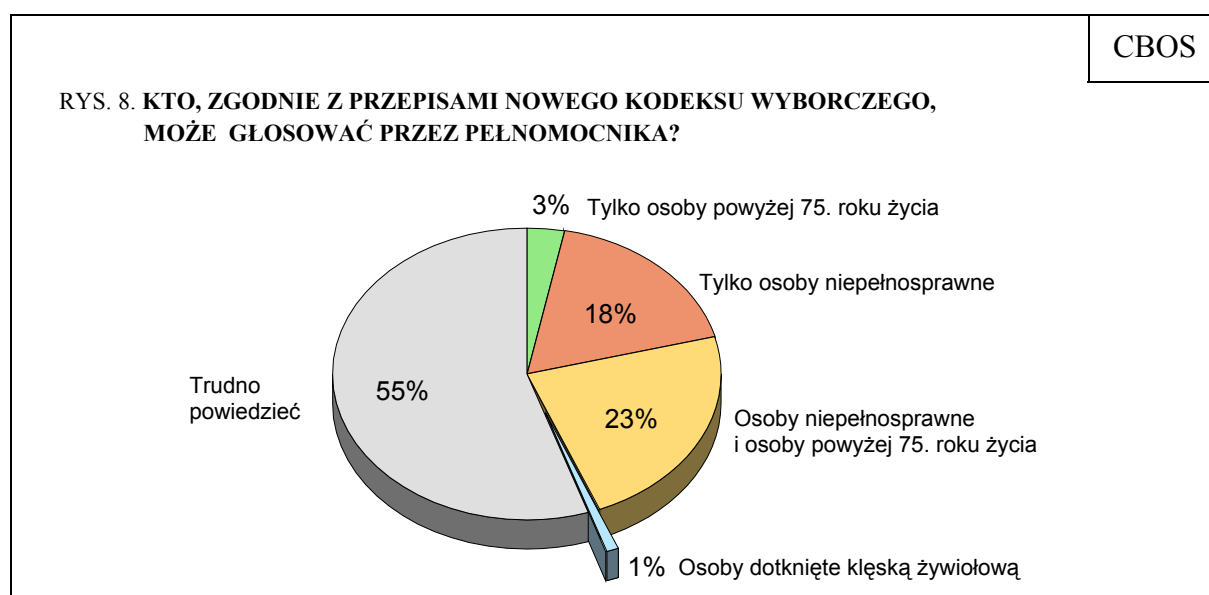
Głosowanie korespondencyjne to ważna procedura znana w wielu państwach. Jest ona adresowana przede wszystkim do wyborców mających duże trudności z dotarciem do lokali wyborczych. W naszym kraju zostanie zastosowana po raz pierwszy w nadchodzących wyborach. Jedynie 22% Polaków wie, że uprawnione do głosowania korespondencyjnego są osoby niepełnosprawne oraz osoby przebywające poza granicami kraju. Większości ankietowanych (58%) nowa procedura pozostaje zupełnie nieznana.

Co bardzo ważne – osoby, do których adresowane jest nowe rozwiązanie, również niewiele o nim wiedzą. O tym, że mogą skorzystać z procedury głosowania korespondencyjnego, wiedziało jedynie 32% tych, które mają odpowiednie orzeczenie

o niepełnosprawności (w tym 10% wskazało odpowiedź niepełną – że procedura głosowania przez pełnomocnika jest skierowana tylko do osób niepełnosprawnych).

Niewiele większa jest wiedza badanych o możliwości głosowania przez pełnomocnika. Rozwiązanie to było już stosowane w wyborach prezydenckich i samorządowych w 2010 roku. O tym, że procedura ta jest skierowana do osób niepełnosprawnych i osób powyżej 75. roku życia, wie jedynie 23% ankietowanych. Częstkową wiedzę w tym zakresie ma 21% respondentów (18% wskazało, że głosowanie przez pełnomocnika jest adresowane jedynie do osób niepełnosprawnych, a 3% – że tylko do osób powyżej 75. roku życia). Aż 56% ankietowanych nie zna tej procedury.

Co bardzo ważne – wśród ankietowanych, którzy ukończyli 75 rok życia, jedynie 15% wie, że może głosować przez pełnomocnika.

Na kilka tygodni przed wyborami wiedza Polaków o nowych procedurach, jakie zostały wprowadzone w kodeksie wyborczym, jest niewielka. Zaniepokojenie wzbudza przede wszystkim nieznaną mechanizmów głosowania korespondencyjnego i przez pełnomocnika. Po wielu latach starań i licznych apelach, ustawodawca wprowadził do polskiego prawa wyborczego pakiet procedur mających ułatwić, a często wręcz umożliwić głosowanie osobom, które napotykają różne bariery w dotarciu do lokali wyborczych. Niestety, na kilka tygodni przed wyborami i na krótko przed upływem terminów zgłaszania

zamiaru głosowania korespondencyjnego i przez pełnomocnika, ułatwienia te są wciąż nieznane. Niepokoi zwłaszcza niewiedza o tych procedurach wśród osób, do których są one adresowane. Należy również podkreślić brak wiedzy o mechanizmie kwot wyborczych płci, w szczególności wśród kobiet. Sam system kwotowy budzi dość duże kontrowersje – przeważa opinia, że prawo nie powinno określać, jaki ma być odsetek kobiet na listach wyborczych do Sejmu. Aprobatę Polaków zyskało natomiast inne nowe rozwiązanie w prawie wyborczym – jednomandatowe okręgi wyborcze do Senatu. Ich wprowadzenie popiera blisko dwie trzecie Polaków. Do jednomandatowych okręgów przekonuje potencjalnych wyborców przede wszystkim prostota głosowania.

Opracowali

Beata ROGUSKA
Jarosław ZBIERANEK

Tabela 1

		W wyborach w 2011 roku po raz pierwszy będziemy wybierać senatorów w jednomandatowych okręgach wyborczych, tzn. z każdego okręgu mandat obejmie jeden kandydat. Oznacza to, że w wyborach do Senatu będziemy głosować na jedną osobę, a nie jak dotychczas na dwie lub więcej. Czy popiera Pan(i) to rozwiązanie?					Liczba osób
		Tak, bo głosowanie na jednego kandydata jest prostsze	Tak, bo wtedy wygra najlepszy	Nie, bo mandat może uzyskać kandydat, który będzie miał tylko minimalną przewagę nad innymi	Nie, bo wolę rozłożyć swoje poparcie między kilku kandydatów	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		38	28	5	8	21	1074
Płeć	Mężczyźni	41	32	4	7	16	507
	Kobiety	36	24	5	10	25	567
Wiek	18-24 lata	33	25	7	12	23	132
	25-34	35	30	6	10	19	208
	35-44	44	26	6	5	18	183
	45-54	38	30	2	10	19	164
	55-64	40	31	7	7	15	193
	65 lat i więcej	38	23	2	7	30	195
Miejsce zamieszkania	Wieś	38	27	6	8	22	409
	Miasto do 20 tys.	37	31	1	11	20	134
	20-100 tys.	36	33	7	6	18	212
	101-500 tys.	44	23	3	7	23	174
	501 tys. i więcej mieszk.	39	28	5	10	18	145
Wykształcenie	Podstawowe	39	22	3	4	33	256
	Zasadnicze zawodowe	42	30	4	11	12	264
	Średnie	36	30	6	10	18	364
	Wyższe	37	29	7	5	22	189
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	33	36	3	5	22	101
	Średni personel, technicy	44	30	3	7	15	53
	Pracownicy adm.-biurowi	52	22	8	4	14	70
	Pracownicy usług	37	26	4	12	21	73
	Robotnicy wykwalifikowani	36	35	3	12	14	118
	Robotnicy niewykwalifik.	46	37	6	2	9	52
	Rolnicy	48	21	2	5	24	59
Pracujący na własny rach.	28	38	5	10	19	38	
Bierni zawodowo	Renciści	43	24	2	8	23	79
	Emeryci	36	25	5	8	26	242
	Uczniowie i studenci	30	27	8	10	26	71
	Bezrobotni	37	23	9	11	21	63
	Gospodynie domowe i inni	38	24	5	13	20	56
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	36	37	4	5	18	147
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	40	33	4	7	16	88
	sekt. pryw. poza rolnict.	40	29	6	9	16	242
	prywatnym gosp. rolnym	50	19	2	5	24	50
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	41	24	6	12	18	158
	501-750	41	25	8	9	16	127
	751-1000	45	25	3	9	19	151
	1001-1500	39	30	5	5	20	185
	Powyżej 1500 zł	36	41	3	10	9	167
Ocena własnych war. mater.	Złe	40	25	4	6	25	167
	Średnie	35	28	6	9	22	486
	Dobre	42	29	4	9	17	420
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	48	18	2	4	28	58
	Raz w tygodniu	40	28	3	9	19	494
	1-2 razy w miesiącu	35	26	7	8	24	174
	Kilka razy w roku	39	29	6	6	19	240
	W ogóle nie uczestniczy	29	32	5	12	22	107
Poglądy polityczne	Lewica	35	34	11	7	14	154
	Centrum	43	26	6	10	15	361
	Prawica	41	32	2	9	16	303
	Trudno powiedzieć	31	22	3	6	39	255

Tabela 2

		Jaki powinien być, Pana(i) zdaniem, gwarantowany przez prawo udział kobiet na listach wyborczych do Sejmu? Które z poniższych rozwiązań bardziej się Panu(i) podoba?				Liczba osób
		Kobiety powinny mieć zagwarantowaną połowę miejsc na listach wyborczych do Sejmu	Kobiety powinny mieć zagwarantowane 35% miejsc na listach wyborczych do Sejmu	Prawo nie powinno określać, jaki ma być odsetek kobiet na listach wyborczych do Sejmu	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		26	13	51	10	1075
Płeć	Mężczyźni	22	14	55	8	506
	Kobiety	29	12	48	10	569
Wiek	18-24 lata	24	12	59	5	132
	25-34	27	10	55	7	208
	35-44	23	9	60	8	184
	45-54	24	12	55	8	162
	55-64	27	14	50	10	193
	65 lat i więcej	31	21	31	17	196
Miejsce zamieszkania	Wieś	26	13	49	12	409
	Miasto do 20 tys.	35	12	43	10	132
	20-100 tys.	27	13	54	6	212
	101-500 tys.	26	11	53	10	177
	501 tys. i więcej mieszk.	16	18	60	6	145
Wykształcenie	Podstawowe	30	17	35	18	256
	Zasadnicze zawodowe	22	15	54	9	263
	Średnie	31	10	53	6	366
	Wyższe	17	12	66	5	190
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	13	12	69	7	101
	Średni personel, technicy	30	3	65	2	53
	Pracownicy adm.-biurowi	27	13	57	3	71
	Pracownicy usług	19	8	66	7	73
	Robotnicy wykwalifikowani	24	12	55	9	117
	Robotnicy niewykwalifik.	23	20	44	13	52
	Rolnicy	23	16	44	18	59
	Pracujący na własny rach.	24	9	59	8	38
Bierni zawodowo	Renciści	32	15	45	8	79
	Emeryci	31	17	38	14	243
	Uczniowie i studenci	25	11	61	3	72
	Bezrobotni	34	13	47	7	63
	Gospodynie domowe i inni	32	12	41	14	56
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	22	6	66	5	147
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	23	5	62	9	88
	sekt. pryw. poza rolnict.	21	14	59	6	242
	prywatnym gosp. rolnym	27	14	43	16	50
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	33	16	40	11	158
	501-750	29	9	55	7	127
	751-1000	27	17	46	10	151
	1001-1500	22	16	51	10	186
	Powyżej 1500 zł	24	11	62	3	167
Ocena własnych war. mater.	Złe	31	16	38	14	167
	Średnie	26	14	50	10	487
	Dobre	25	11	58	7	421
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	30	13	43	14	59
	Raz w tygodniu	26	13	49	11	495
	1-2 razy w miesiącu	28	14	53	6	175
	Kilka razy w roku	22	13	58	7	239
	W ogóle nie uczestniczy	30	13	48	9	108
Poglądy polityczne	Lewica	27	16	52	6	156
	Centrum	28	12	54	6	361
	Prawica	23	16	54	7	303
	Trudno powiedzieć	26	10	45	19	255

Tabela 3

		Na listach wyborczych kandydatki i kandydaci umieszczeni są w ustalonej przez komitety wyborcze kolejności. Czy głosując zwraca Pan(i) uwagę na tę kolejność?				Liczba osób
		Tak, zwracam uwagę i zwykle głosuję na pierwszego kandydata na liście	Tak, zwracam uwagę i zwykle głosuję na kogoś z początku listy, ale niekoniecznie na "jedynek"	Nie, nie zwracam uwagi, wybieram kandydata bez względu na jego miejsce na liście	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		6	10	77	7	1066
Płeć	Mężczyźni	7	11	78	4	502
	Kobiety	5	8	76	11	564
Wiek	18-24 lata	1	8	81	11	131
	25-34	7	11	75	6	208
	35-44	5	9	79	7	181
	45-54	8	9	79	4	164
	55-64	9	10	76	5	190
	65 lat i więcej	5	10	74	12	192
Miejsce zamieszkania	Wieś	7	9	77	7	405
	Miasto do 20 tys.	6	8	79	7	132
	20-100 tys.	6	8	78	8	210
	101-500 tys.	5	7	78	10	175
	501 tys. i więcej mieszk.	6	19	70	4	145
Wykształcenie	Podstawowe	8	6	70	16	251
	Zasadnicze zawodowe	8	10	77	6	263
	Średnie	4	9	82	5	364
	Wyższe	6	14	76	4	188
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	6	14	77	4	101
	Średni personel, technicy	1	7	84	7	53
	Pracownicy adm.-biurowi	5	15	78	2	71
	Pracownicy usług	9	6	77	8	72
	Robotnicy wykwalifikowani	6	11	78	5	118
	Robotnicy niewykwalifik.	8	3	87	2	52
	Rolnicy	7	11	75	7	58
Pracujący na własny rach.	7	8	83	2	36	
Bierni zawodowo	Renciści	13	6	76	4	79
	Emeryci	5	12	72	10	237
	Uczniowie i studenci	2	6	75	18	71
	Bezrobotni	4	5	84	6	63
	Gospodynie domowe i inni	7	9	71	13	56
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	3	9	83	4	147
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	6	15	77	3	89
	sekt. prywat. poza rolnict.	7	9	79	5	240
	prywatnym gosp. rolnym	9	13	74	4	49
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	7	7	75	10	157
	501-750	6	11	75	8	123
	751-1000	7	7	77	10	150
	1001-1500	5	9	81	4	184
	Powyżej 1500 zł	4	13	78	5	167
Ocena własnych war. mater.	Złe	8	11	71	10	166
	Średnie	6	8	78	8	481
	Dobre	6	11	78	6	418
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	17	3	73	8	57
	Raz w tygodniu	6	9	79	7	489
	1-2 razy w miesiącu	8	9	77	6	175
	Kilka razy w roku	4	11	74	10	239
	W ogóle nie uczestniczy	3	12	78	7	106
Poglądy polityczne	Lewica	6	11	78	5	156
	Centrum	5	11	78	5	358
	Prawica	6	9	82	3	301
	Trudno powiedzieć	8	7	69	16	251

Tabela 4

		Skąd przede wszystkim czerpie Pan(i) informacje na temat kandydatek i kandydatów w wyborach do Sejmu i Senatu? Z podanej listy proszę wskazać nie więcej niż trzy źródła informacji					
		Z internetu	Z audycji informacyjnych i publicystycznych w radiu	Ze spotów, reklam wyborczych w radiu i telewizji	Z billboardów, plakatów wyborczych	Z gazet i czasopism	Z programów informacyjnych i publicystycznych w telewizji
		%	%	%	%	%	%
Ogółem		26	26	31	13	38	63
Płeć	Mężczyźni	30	29	32	12	38	62
	Kobiety	23	24	31	13	38	63
Wiek	18-24 lata	65	17	31	23	31	49
	25-34	42	30	32	17	34	61
	35-44	29	27	35	12	35	65
	45-54	17	30	36	12	44	64
	55-64	12	27	24	6	49	65
	65 lat i więcej	3	25	31	7	35	68
Miejsce zamieszkania	Wieś	21	28	32	9	32	63
	Miasto do 20 tys.	17	26	38	19	39	64
	20-100 tys.	27	27	36	13	41	65
	101-500 tys.	34	22	28	12	38	57
	501 tys. i więcej mieszk.	41	27	23	15	50	65
Wykształcenie	Podstawowe	11	20	33	11	28	56
	Zasadnicze zawodowe	16	27	32	11	41	69
	Średnie	32	27	32	17	40	61
	Wyższe	51	32	28	9	43	67
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	57	37	30	11	45	60
	Średni personel, technicy	40	44	32	12	45	52
	Pracownicy adm.-biurowi	40	28	29	17	38	71
	Pracownicy usług	34	22	32	31	38	54
	Robotnicy wykwalifikowani	23	27	38	14	38	65
	Robotnicy niewykwalifik.	15	12	53	17	35	73
	Rolnicy	11	27	36	7	22	63
	Pracujący na własny rach.	44	26	21	8	39	60
Bierni zawodowo	Renciści	8	27	27	8	34	64
	Emeryci	6	24	25	6	43	68
	Uczniowie i studenci	67	24	30	20	34	39
	Bezrobotni	29	21	35	10	38	70
	Gospodynie domowe i inni	13	24	32	19	25	64
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	38	36	38	14	45	60
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	39	31	36	14	31	63
	sekt. pryw. poza rolnict.	37	23	31	17	39	62
	prywatnym gosp. rolnym	12	33	33	5	23	64
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	17	29	37	11	31	69
	501-750	23	31	30	14	33	62
	751-1000	24	27	34	15	41	61
	1001-1500	26	25	34	14	43	66
	Powyżej 1500 zł	40	27	25	9	46	67
Ocena własnych war. mater.	Złe	12	22	30	11	35	58
	Średnie	20	27	31	13	40	64
	Dobre	40	27	32	13	36	64
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	19	26	29	4	44	51
	Raz w tygodniu	24	28	34	13	40	64
	1-2 razy w miesiącu	26	25	33	12	38	64
	Kilka razy w roku	29	27	30	15	35	65
	W ogóle nie uczestniczy	39	22	23	11	33	58
Poglądy polityczne	Lewica	35	26	27	11	43	63
	Centrum	28	30	35	16	39	66
	Prawica	26	31	29	9	38	66
	Trudno powiedzieć	20	16	31	13	32	54

Tabela 4 (cd.)

		Skąd przede wszystkim czerpie Pan(i) informacje na temat kandydatek i kandydatów w wyborach do Sejmu i Senatu? Z podanej listy proszę wskazać nie więcej niż trzy źródła informacji				Liczba osób
		Z indywidualnych rozmów z kandydatami (np. kiedy kandydaci odwiedzają wyborców w domach)	Z wieców, spotkań wyborczych	Od znajomych, członków rodziny	W ogóle się tym nie interesuję, trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		3	3	18	4	1072
Płeć	Mężczyźni	3	2	17	3	504
	Kobiety	2	3	18	5	567
Wiek	18-24 lata	2	1	26	3	132
	25-34	3	4	20	2	208
	35-44	3	4	20	3	183
	45-54	3	3	15	4	161
	55-64	3	1	12	6	192
	65 lat i więcej	2	2	15	6	195
Miejsce zamieszkania	Wieś	3	3	21	5	406
	Miasto do 20 tys.	1	5	14	4	133
	20-100 tys.	1	1	17	3	212
	101-500 tys.	4	3	16	6	175
	501 tys. i więcej mieszk.	3	1	16	1	145
Wykształcenie	Podstawowe	3	2	18	8	255
	Zasadnicze zawodowe	1	3	19	3	261
	Średnie	2	3	15	4	366
	Wyższe	6	2	21	1	189
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	5	3	18		99
	Średni personel, technicy	4	2	9	2	53
	Pracownicy adm.-biurowi	5	1	19	2	71
	Pracownicy usług	5	4	20	3	72
	Robotnicy wykwalifikowani		5	18	2	118
	Robotnicy niewykwalifik.	2	9	17	2	52
	Rolnicy		1	23	8	59
Pracujący na własny rach.	6	3	18	5	38	
Bierni zawodowo	Renciści	1	5	14	6	77
	Emeryci	3	1	14	6	242
	Uczniowie i studenci			27	5	72
	Bezrobotni	3		20	4	64
	Gospodynie domowe i inni	2	2	19	2	55
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	4	4	15	2	146
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	1	3	27	1	89
	sekt. pryw. poza rolnict.	4	4	17	2	242
	prywatnym gosp. rolnym		2	19	7	50
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	3	3	20	5	158
	501-750	2	2	21	3	126
	751-1000	1	3	17	3	150
	1001-1500	1	4	15	3	185
	Powyżej 1500 zł	6	2	19	1	166
Ocena własnych war. mater.	Złe	1	1	19	8	169
	Średnie	3	3	18	4	484
	Dobre	3	2	17	2	419
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	5	12	25	4	58
	Raz w tygodniu	3	3	18	4	491
	1-2 razy w miesiącu	2	3	17	5	175
	Kilka razy w roku	1	1	16	3	239
	W ogóle nie uczestniczy	4		18	4	107
Poglądy polityczne	Lewica	5	4	18	1	156
	Centrum	2	1	15	2	361
	Prawica	3	3	20	2	301
	Trudno powiedzieć	1	3	19	11	253